

Het statuut van de Maan, Antarctica en de Diepzeebodem in het Internationale Recht

Wim Hernalsteen

Onder wetenschappelijke begeleiding van Prof. Dr. J. Wouters

1. DE MAAN, ANTARCTICA EN DE DIEPZEEBODEM ALS GEMEENSCHAPPELIJK ERFGOED VAN DE MENSHEID?

1.1. INLEIDING.

De wetenschappelijke vooruitgang van de laatste 50 jaar heeft ervoor gezorgd dat er gebieden zoals de maan Antarctica en de diepzeebodem plots als erg geschikte plaatsen om aan minerale ontginning te doen naar voor kwamen. Omdat deze gebieden buiten de soevereiniteit van de staten vallen rees de vraag naar het internationaal statuut van deze gebieden voornamelijk met betrekking tot de ontginning van de minerale grondstoffen. Deze paper gaat in op het concept Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid dat als oplossing naar voren werd geschoven.

1.2. HISTORIEK VAN HET BEGRIP GEMEENSCHAPPELIJK ERFGOED VAN DE MENSHEID

Het volkenrecht erkent 5 manieren om soevereiniteit te verwerven: annexatie, afscheiding fusie, dismembratio en occupatio. De occupatio stamt uit het Romeinse recht. Daar werd een onderscheid gemaakt tussen de res communis en res nullius goederen. Res communis goederen waren niet vatbaar voor toe-eigening uit hun aard (ongrijpbaar, ontastbaar). Men kan de goederen wel vrij gebruiken. Res communis zijn goederen waarvan de toe-eigening niet mogelijk is. Res communis goederen zijn voor iedereen toegankelijk en mogen worden geëxploiteerd en geëxploreerd. De vruchten van deze exploitatie en exploratie kunnen worden toegeëigend.¹ Res nullius goederen zijn wel vatbaar voor toe-

---

¹ J., WOUTERS en B., DE MEESTER., *The Role of International Law in Protecting Public Goods. Regional and Global Challenges*, Lirgiad Working Paper No 1, December 2003, <http://law.kuleuven.be/iir/nl/wp/WP/WPLirg1.pdf>, 15.

eigening maar hadden tot op het moment van toe-eigening nog geen eigenaar. Door de toe-eigening wordt men eigenaar van het goed en zijn vruchten. Res nullius kan door een staat worden toegeëigend door effectieve bezetting (occupatio). Om internationaalrechtelijk geldig te zijn moet er aan voorwaarden worden voldaan. Vooreerst vereist de occupatio een voorheen onbeheerd gebied dat voor bezit vatbaar is. Verder is ook de wil vereist om de soevereiniteit over een grondgebied uit te oefenen en de effectieve controle over dat grondgebied². Deze effectieve controle houdt in dat er staatsactiviteiten moeten worden uitgeoefend die tot uiting komen in concrete maatregelen die de staat toelaat zijn functies op het grondgebied uit te oefenen. Tenslotte moet de soevereiniteit effectief en gedurende een zekere tijdsspanne worden uitgeoefend. De ontdekking van een gebied is geen voldoende voorwaarde om soevereiniteit te vestigen, de ontdekking dient te worden gevolgd door de effectieve uitoefening van de soevereiniteit door een staat.³ Internationaalrechtelijk werd de res communis doctrine toegepast met betrekking tot het recht van de volle zee. De res communis of res nullius benadering werd echter niet weerhouden als aanvaardbare oplossing toen de kwestie rond de zeebodem werd besproken binnen de Verenigde Naties. Door de Maltese ambassadeur bij de VN werd het idee van het Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid geïntroduceerd in 1969 als alternatief voor het statuut van de zeebodem. Belangrijke voorstanders van dit idee zijn de zogeheten groep van 77, een groep van ontwikkelingslanden. De oorsprong van deze titel ligt in de eerste conferentie van de VN conferentie inzake handel en ontwikkeling (UNCTAD). UNCTAD is een hulporgaan van de VN dat er op gericht is de internationale handel te bevorderen, vooral met het oog op het bespoedigen van de economische ontwikkeling van de ontwikkelingslanden.⁴ De groep van 77 streeft naar een Nieuwe Economische Orde (NEO). Het grootste deel van de landen van de Groep van 77 was vroeger een kolonie van de ontwikkelde landen en is na de tweede wereldoorlog onafhankelijk geworden. De Groep van 77 beschouwde hun economische achterstand een direct gevolg van de uitbuiting door vroegere koloniale mogendheden.⁵ Het concept Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid zagen ze als een kans om een historisch scheefgegroeide situatie recht te zetten. Indien exploitatie van de zeebodem onderworpen werd aan een res nullius of res communis benadering zouden de ontwikkelingslanden worden achtergesteld door het feit dat ze niet voldoende geld en middelen in hun bezit hebben om actief te kunnen deelnemen aan de exploitatie. Daarbovenop zou de exploitatie economische ontwikkeling schaden omdat de economie van veel

² M., BOSSUYT, en J., WOUTERS, *Grondlijnen van internationaal recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 195.

³ Nederland v. De Verenigde Staten (Island of Palmas arbitraire uitspraak), 4 april 1928, *R.I.A.A.*, 829.

⁴ M., BOSSUYT, en J., WOUTERS, *Grondlijnen van internationaal recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 618.

⁵ S., MAHMOUDI, *The law of deep sea-bed mining : a study of the progressive development of international law concerning the management of the polymetallic nodules of the deep sea-bed*, Stockholm, Almqvist och Wiksell, 1987, 127.

ontwikkelingslanden sterk afhankelijk is van de uitvoer van grondstoffen naar de geïndustrialiseerde landen. Een open regime van exploitatie zou hun verdere ontwikkeling hypothekeren. De ontwikkelde landen vertonen weerstand tegen het concept Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid omdat ze het te inprecies beschouwen om internationaalrechtelijk bindend te zijn. Voor de exploitatie van de zeebodem verkozen ze het regime van de vrije toegang naar analogie met de vrijheid van de hoge zee.⁶

De ontwikkeling van rakettechnologie aan het einde van de tweede wereldoorlog en de daaropvolgende ruimterace tussen de Verenigde Staten en de toenmalige USSR met de lancering van de sputnik die het ruimtetijdperk inluidde en dat zijn voorlopig hoogtepunt kende in 1969 met de eerste maanlanding bracht nood aan een juridisch kader voor het gebruik van de ruimte en de hemellichamen. Daarvoor werd in 1958 binnen de Verenigde Naties het comité van de Verenigde Naties voor het vreedzaam gebruik van de ruimte (UNCOPUOS) opgericht. UNCOPUOS bestaat uit 65 landen en heeft 2 vaste suborganen, het technisch en wetenschappelijk comité en het juridisch comité. Het comité en de subcomités werken op basis van consensus en geven aanbevelingen aan de algemene vergadering van de Verenigde Naties.⁷ UNCOPUOS bereidde de beginselen van het ruimterecht voor dat door de VN in de resolutie van 13 december 1963 bij consensus werd aangenomen. Het Ruimteverdrag⁸ zet de principes uiteen met betrekking tot het gebruik van de kosmische ruimte. Deze beginselen dienden verder te worden uitgewerkt in multilaterale verdragen. Voor de maan regelt het Maanverdrag⁹ specifiek de problemen met betrekking tot de natuurlijke rijkdommen van de maan. Het is het resultaat van onderhandelingen tussen 1970 en 1979 door verschillende staten binnen UNCOPUOS.

De tegenstellingen tussen ontwikkelingslanden en ontwikkelde landen komt ook hier naar voren. De ontwikkelingslanden bekomen dat de maan als Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid wordt aangemerkt zodat de exploitatie van de grondstoffen in het kader van een internationaal regime moet gebeuren. Het verzoek tot een moratorium op de exploitatie stuitte op sterk verzet van de Verenigde Staten en de Sovjetunie en is niet opgenomen is

---

⁶ E., GUNTRIP, "The common heritage of mankind: an adequate regime for managing the deep sea bed?" *Melbourne Journal of international law* 2003, 381.

⁷ M., BOSSUYT, en J., WOUTERS, *Grondlijnen van internationaal recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 377-378.

⁸ Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van Staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte, met inbegrip van de Maan en andere hemellichamen, opgemaakt te Londen, Moskou en Washington op 27 januari 1967, inst. Wet 4 december 1973 (B.S. 12 februari 1974), bekr. 30 maart 1973, iiwt 10 oktober 1967, iwbt 30 maart 1973, UNTS nr. 8843. Verder het Ruimteverdrag.

⁹ Overeenkomst ter regeling van de activiteiten van Staten op de maan en andere hemellichamen, opgemaakt te New York op 5 december 1979, inst. Wet 8 juni 2004 (B.S. 4 augustus 2004), bekr. 29 juni 2004, iiwt 11 juli 1984, iwbt 29 juli 2004, UNTS nr. 23002. Verder verwezen naar als: Maanverdrag

het verdrag.¹⁰ Het Maanverdrag kent echter slechts een beperkt succes. Het werd slechts geratificeerd door België, Australië, Chili, de Filipijnen, Kazachstan, Marokko, Mexico, Nederland, Oostenrijk, Pakistan, Peru en Uruguay.¹¹ Verschillende landen, waaronder Frankrijk en India, hebben het verdrag ondertekend maar nog niet geratificeerd.

Als gevolg van het International Geophysical Year in 1957-1958 ontstond er een verhoogde wetenschappelijke interesse voor Antarctica die ook de noodzaak aan het licht bracht om een overeenkomst te bereiken over de territoriale claims en een klimaat te scheppen dat bevorderlijk was voor verder wetenschappelijk onderzoek. Op initiatief van de Verenigde Staten werd het Zuidpoolverdrag¹² onderhandeld tussen de landen met soevereiniteitsclaims en België, Japan, de Sovjetunie, Zuid Afrika en de Verenigde Staten. Het Zuidpoolverdrag diende klimaat te scheppen dat bevorderlijk was voor verder wetenschappelijk onderzoek en voornamelijk een uitweg te bieden aan het probleem van de gedeeltelijk overlappende soevereiniteitsclaims op Antarctica om zo een mogelijke tweedracht binnen het westelijke kamp in de koude oorlog te vermijden.

Het Zuidpoolverdrag werd later aangevuld door andere multilaterale verdragen met betrekking tot de bescherming van het milieu¹³, de instandhouding van de zeehondenpopulatie¹⁴ en de instandhouding van de levende rijkdommen in de antarctische wateren¹⁵. Naar het geheel van deze verdragen wordt verwezen als het ATS (Antarctic Treaty System).

Het basisidee achter de gesloten verdragen is dat een ongereguleerde toegang bijna onvermijdelijk tot onverzoebaar gebruik en (op termijn) volledige uitputting van de grondstoffen leidt. Een meer gereguleerde benadering is dan in het belang van alle betrokkenen. De tegengestelde belangen van de ontwikkelingslanden onder leiding van de Groep van 77 en de

---

¹⁰ A.D., ROTH, *La prohibition de l'appropriation et les régimes d'accès aux espaces extra-terrestres*, Paris, PUF, 1992, 147.

¹¹ <http://www.unoosa.org>

¹² Zuidpoolverdrag, opgemaakt te Washington op 1 december 1959, inst. Wet 12 juli 1960 (B.S. 29 november 1961), bekr. 26 juli 1960, iiwt en iwtb 23 juni 1961, UNTS nr. 5778. Verder verwezen naar als: Zuidpoolverdrag

¹³ Protocol inzake milieubescherming bij het Verdrag inzake Antarctica, opgemaakt te Madrid op 4 oktober 1991, inst. Wet 19 mei 1995 (B.S. 1 mei 1997), bekr. 26 april 1996, iiwt en iwtb 14 januari 1998.

¹⁴ Overeenkomst inzake de bescherming van zeehonden in Antarctica, en bijlage, opgemaakt te Londen op 1 juni 1972, inst. Wet 17 januari 1978 (B.S. 22 maart 1978), bekr. 8 februari 1978, iiwt en iwtb 11 maart 1978, UNTS nr. 16529.

¹⁵ Overeenkomst inzake de instandhouding van de mariene fauna en flora van Antarctica, en bijlagen, opgemaakt te Canberra op 20 mei 1980, inst. Wet 17 januari 1984 (B.S. 18 april 1984), bekr. 22 februari 1984, iiwt 7 april 1982, iwtb 23 maart 1984, UNTS nr. 22301

ontwikkelde landen maken dat het Zeerechtverdrag¹⁶ en het Maanverdrag een hevig onderhandeld compromis zijn. Door de noodzaak om overeenstemming te bereiken kan de praktische werkbaarheid van de vooropgestelde principes in het gevaar komen. Dit valt onder andere af te leiden uit het beperkte aantal ratificaties van het Maanverdrag.¹⁷ De landen met gevestigde maanprogramma's zijn geen partij. Het concept gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid was ook de struikelsteen voor de inwerkingtreding van het Zeerechtverdrag.¹⁸ Slechts na het sluiten van de Implementatieovereenkomst¹⁹ (die op ingrijpende wijze inwerkt op het begrip gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid) telde het Zeerechtverdrag voldoende ratificaties om in werking te kunnen treden.

Het Zuidpoolverdrag kwam tot stand voor het ontstaan van de Groep van 77, maar werd naderhand wel aan stevige kritiek van de ontwikkelingslanden onderworpen.²⁰

1.3. AFBAKENING VAN DE BETROKKEN GEBIEDEN:

De maan wordt gedefinieerd in het Maanverdrag als de natuurlijke satelliet van de aarde. Volgens art. 1 lid 2 van het Maanverdrag wordt onder de maan begrepen het hemellichaam in zijn geheel (met inbegrip van de atmosfeer en de ondergrond) en de kringlopen en banen naar en om de maan. IJzer aluminium, magnesium titanium en helium3. (3He) zijn de belangrijkste grondstoffen die op de maan te vinden zijn.

De zeebodem wordt in artikel 1 Zeerechtverdrag bepaald als het gebied: de zee en oceaانبodem en de ondergrond ervan voorbij de grenzen van de nationale rechtsmacht. Het gebied begint dus waar het continentale plat van een kuststaat einde neemt. Het continentale plat van een kuststaat wordt in art 76§ 1 Zeerechtverdrag bepaald als: de zeebodem en de onder water gelegen gebieden die zich buiten de territoriale zee uitstrekken door een natuurlijke voortzetting van zijn landterritorium tot de buitenste grens van de continentale rand, of tot een afstand van 200 zeemijl van de basislijnen vanwaar de breedte van de territoriale zee wordt gemeten wanneer de buitenste grens van de continentale rand zich niet tot die afstand uitstrekt.

---

¹⁶ Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee, opgemaakt te Montego Bay op 10 december 1982, inst. Wet van 18 juni 1998, (B.S.16 september 1999) berkr. 13 november 1998, iwtw 16 november 1994, iwtb 13 december 1998. Verder verwezen naar als: Zeerechtverdrag

¹⁷ Cfr supra

¹⁸ Cfr infra

¹⁹ Overeenkomst betreffende de uitvoering van deel XI van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee van 10 december 1982, gedaan te New York op 28 juli 1994, inst. Wet 18 juni 1998, (B.S.16 september 1999) berkr. 13 november 1998, iwtw 28 juli 1996, iwtb 13 december 1998, UNTS nr. 31364. Verder verwezen naar als: Implementatieovereenkomst/Implementatieverdrag

²⁰ Cfr infra

Mineralen die hier te vinden zijn omvatten onder andere calciumcarbonaat, diamant, goud, platina, ijzer, tin, thorium... Vanuit economisch perspectief zijn de belangrijkste minerale grondstoffen van de zeebodem de metaalknollen. Dit zijn vuistgrote ballen die uit verschillende mineralen bestaan. De hoofdbestanddelen van de metaalknollen zijn nikkel, koper, magnesium en kobalt.²¹

Art VI van het Zuidpoolverdrag bepaalt dat het verdrag van toepassing is op de streek gelegen ten zuiden van 60 graden zuiderbreedte met inbegrip van de ijsterrassen. Het verdrag doet echter geen afbreuk aan de rechten van staten met betrekking tot het gebruik van de gedeelten die tot de volle zee behoren. Hieruit kan worden opgemaakt dat de rechten van de volle zee ook gelden voor de zee beneden de 60 graden zuiderbreedte voor zover het ATS deze rechten zelf niet verder beperkt. Beperkingen van de ATS zijn terug te vinden in de Overeenkomst inzake de instandhouding van de mariene fauna en flora van Antarctica²² met betrekking tot de vrijheid van visserij en in het Protocol van Madrid²³ met betrekking tot scheepsactiviteiten. Beperkingen met betrekking tot het gebruik van de volle zee vloeien ook voort uit het verdrag van het recht van de zee zelf.²⁴ Ook de diepzeebodem wordt hierdoor uitgesloten van het toepassingsgebied van het ATS en valt onder het conventionele regime van het Zeerechtverdrag.²⁵

De overeenkomst over de instandhouding van de mariene fauna en flora van Antarctica definieert het antarctische gebied ruimer dan het Zuidpoolverdrag. Het beschermde gebied wordt omschreven aan de hand van coördinaten die bij benadering de aflijning zijn van de antarctische convergentiezone, de grens tussen koud antarctisch oppervlaktewater en warmer subantarctisch water. Het protocol van Madrid geeft in artikel 3 het belang aan van de bescherming van de ecosystemen die verbonden zijn met Antarctica. Hieruit kan worden afgeleid dat dit protocol ook nog een ruimer toepassingsgebied kan krijgen dan het Zuidpoolverdrag.

Grondstoffen op de diepzeebodem van Antarctica komen overeen met de grondstoffen die elders op de diepzeebodem kunnen worden aangetroffen,

---

²¹ S., MAHMOUDI, *The law of deep sea-bed mining : a study of the progressive development of international law concerning the management of the polymetallic nodules of the deep sea-bed*, Stockholm, Almqvist och Wiksell, 1987, 28.

²² Overeenkomst inzake de instandhouding van de mariene fauna en flora van Antarctica, en bijlagen, opgemaakt te Canberra op 20 mei 1980, inst. Wet 17 januari 1984 (B.S. 18 april 1984), bekr. 22 februari 1984, iiwt 7 april 1982, iwtb 23 maart 1984, UNTS nr. 22301

²³ Protocol inzake milieubescherming bij het Verdrag inzake Antarctica, opgemaakt te Madrid op 4 oktober 1991, inst. Wet 19 mei 1995 (B.S. 1 mei 1997), bekr. 26 april 1996, iiwt en iwtb 14 januari 1998.

²⁴ F., FRANCONI en T., SCOVAZZI, *International law for Antarctica*, The Hague : Kluwer law international, 1996, 387.

²⁵ F., FRANCONI en T., SCOVAZZI, *International law for Antarctica*, The Hague : Kluwer law international, 1996, 387.404

omwille van de extreme omstandigheden zijn ze echter nog lastiger te ontginnen dan in andere delen van het gebied.²⁶ Op het antarctisch vasteland en voor de kust zijn te vinden olie, uranium, kobalt, nikkel, steenkool, koper, goud, zilver en ijzer. Ook andere metalen komen voor maar niet in voldoende grote hoeveelheden om economisch relevant te kunnen zijn.²⁷

Zowel de zeebodem, Antarctica als de maan zijn zeer rijk aan waardevolle grondstoffen. De effectieve ontginning wordt afgeremd door praktische problemen. De betrokken gebieden zijn zeer moeilijk toegankelijke en de geografische en klimatologische omstandigheden bemoeilijken in sterke mate de activiteiten. De technologische vooruitgang zal op termijn de weg vrijmaken voor een effectieve ontginning.

1.4. INHOUD VAN HET BEGRIP GEMEENSCHAPPELIJK ERFGOED VAN DE MENSHEID

Zowel het Maanverdrag als het Zeerechtverdrag verwijzen expliciet naar het begrip Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid.²⁸ Het is niet *an sich* opgenomen in het Zuidpoolverdrag. Het begrip Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid wordt voornamelijk gehanteerd in het kader van de verdeling van de opbrengsten uit ontginning van de grondstoffen. Opdat de grondstoffen aan de mensheid als geheel zouden toekomen moet de nationale soevereiniteit worden uitgesloten.²⁹ Als gevolg van de niet toe-eigening blijft het ingewikkelde vraagstuk wat er dient te gebeuren met de voordelen uit exploitatie. De exploitatie kan geen exclusief voordeel toebrengen aan een welbepaalde staat of private onderneming. Het concept Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid verplicht het delen van de opbrengsten tussen de staten.³⁰ Het beheer en de verdeling van de opbrengst van exploitatie wordt toevertrouwd aan een internationaal orgaan.³¹

Verder wordt het gebruik van de gebieden voor militaire doeleinden uitgesloten.³² Enkel het gebruik voor vreedzame doelstellingen wordt aanvaard. Een militair conflict is er niet toegestaan. Tenslotte geldt er vrijheid van wetenschappelijk onderzoek.³³

Het Zuidpoolverdrag verwijst niet naar het Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid maar vertoont een aantal analoge kenmerken. Het Zuidpoolverdrag

---

²⁶ E. J., SAHURIE, *The international law of Antarctica in The New Haven studies in international law and world public order*, Dordrecht, Nijhoff, 1992, 357

²⁷ E. J., SAHURIE, *The international law of Antarctica in The New Haven studies in international law and world public order*, Dordrecht, Nijhoff, 1992 353-355

²⁸ Art 11 Maanverdrag en art 136 Zeerechtverdrag

²⁹ Art. 137 Zeerechtverdrag, art 11.2 Maanverdrag

³⁰ Art. 140 Zeerechtverdrag en 11.7.d Maanverdrag

³¹ Art. 11.5 Maanverdrag en art 156-158 Zeerechtverdrag

³² Art. 141 Zeerechtverdrag en art. 3 Maanverdrag

³³ Art. 4 Maanverdrag en art. 143 Zeerechtverdrag

bevriest de soevereiniteitsaanspraken,³⁴ verbiedt militaire activiteiten³⁵ en stelt de vrijheid van wetenschappelijk onderzoek³⁶ voorop. Het beheer en bestuur van de Zuidpool wordt krachtens artikel IX Zuidpoolverdrag toegewezen aan de partijen bij het verdrag, die in regelmatige vergaderingen bij elkaar komen.

Aan de hand van de verschillende verdragen kunnen de volgende kenmerken worden afgeleid van het begrip Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid: geen toe-eigenen door staten mogelijk, beheer en exploitatie onder het gezag van een (op te richten) internationaal orgaan, verdeling van de opbrengsten uit exploitatie van de grondstoffen, het vreedzaam gebruik en vrij wetenschappelijk onderzoek.³⁷ Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid verschilt van de *res nullius* doctrine door te stellen dat er geen soevereiniteitsaanspraken kunnen gelden. Het belangrijkste verschil met de *res communis* doctrine is dat de vruchten van een territorium niet kunnen worden toegeëigend maar dat deze vruchten moeten worden verdeeld onder de internationale gemeenschap.³⁸

1.5. PRAKTISCHE INHOUD

De vijf belangrijkste principes van het Gemeenschappelijk Erfgoed van de mensheid worden is de verschillende verdragen op andere manieren uitgewerkt. Hieronder wordt de praktische werkbaarheid van de vooropgestelde principes aan de werkelijkheid getoetst.

1.5.1. *Geen toe-eigening mogelijk*

De enige claim tot nu toe op de zeebodem werd gemaakt door een Amerikaans bedrijf Deep Sea Ventures in 1974. Zij claimden het recht op exclusieve ontginning in de Clarion breuk in de stille oceaan. Deze claim werd niet erkend binnen de internationale gemeenschap. Art 137 Zeerechtverdrag sluit de toe-eigening van de zeebodem volledig uit.

Het eigendomsrecht op de maan werd in 1980 geclaimd door Dennis Hope. Via www.lunarembassy.com biedt hij eigendom voor particulieren te koop aan op onder andere de maan. De juridische geldigheid van deze claim wordt hieronder van naderbij bekeken.

---

³⁴ Art. IV Zuidpoolverdrag

³⁵ Art. I Zuidpoolverdrag

³⁶ Art II Zuidpoolverdrag

³⁷ S., PAQUEROT, *Le statut des ressources vitales en droit international : essai sur le concept de patrimoine commun de l'humanité*, in *Mondialisation et droit international*, Bruxelles, Bruylant, 2002, 127.

³⁸ E. S., TENENBAUM, "A world park in Antarctica: The common heritage of mankind", *Virginia Environmental Law Journal*, 1990-1991, 114.

Antarctica onderging verschillende soevereiniteitsclaims waarvan er verscheidene overlappen. De eersten om soevereiniteit over een gedeelte van Antarctica te claimen waren de Britten die op 21 juli 1908 het gebied tussen 80° west meridiaan en 20° west meridiaan opeisten. Verder maakten ook Noorwegen, Australië, Argentinië en Chili claims³⁹.

Alle ingrediënten voor een dispuut waren aanwezig, enkel de geografische verwijderdheid van het continent en de redelijkheid van de betrokken landen vermeden een conflict.⁴⁰ De basis van deze claims berust op de geografische nabijheid, meer dan op de effectieve occupatie. Effectieve bezetting van de gebieden is door de extreme weersomstandigheden praktisch onmogelijk. Naar analogie met de noordpool werd er geopteerd voor een sectorbenadering. Men gaat uit van de lengtegraden die naar de pool toe convergeren om het gebied waarover men soevereiniteit claimt af te bakenen. De geografische nabijheid bepaalt de omvang van de claim.

Verder werden er ook verschillende wetenschappelijke bases opgericht zonder verdere soevereiniteitsclaims van de oprichtende landen.⁴¹

Art IV Zuidpoolverdrag⁴² heft de soevereiniteitsclaims niet op; ze bevestigt de bestaande claims zonder ze op te heffen en verklaart het nog niet geclaimd gebied niet langer vatbaar voor soevereiniteitsclaims.

1.5.2. Bestuur door een internationaal orgaan

Het Antarctisch verdragssysteem heeft geen internationaal orgaan opgericht met rechtspersoonlijkheid. Beslissingen over Antarctica worden genomen in Antarctic Treaty Consultative Meetings (ATCM). Het verdrag voorziet in regelmatige vergaderingen tussen de verdragssluitende partijen. Elk jaar (tot 1994 elke twee jaar) komen de consultatieve partijen samen met het oog op de uitwisseling van informatie, elkaar te raadplegen over vraagstukken van het gemeenschappelijk belang betreffende het zuidpoolgebied, maatregelen te bestuderen te formuleren en aan hun regeringen aan te bevelen welke ten doel hebben respectievelijk de naleving en de verwezenlijking van de in het verdrag omschreven beginselen en doeleinden te verzekeren.⁴³

Niet elke staat kan hieraan deelnemen. Het ATS creëert een hiërarchie tussen landen die toetreden tot het Zuidpoolverdrag. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de consultatieve partijen (ATCP's) en de niet consultatieve

---

³⁹ Zie bijlage

⁴⁰ F., FRANCIONI en T., SCOVAZZI, *International law for Antarctica*, The Hague : Kluwer law international, 1996, 17.

⁴¹ Waaronder ook door België

⁴² Zuidpoolverdrag, opgemaakt te Washington op 1 december 1959, inst. Wet 12 juli 1960 (B.S. 29 november 1961), bekr. 26 juli 1960, iwtb en iwtb 23 juni 1961, UNTS nr. 5778. Verder het Zuidpoolverdrag

⁴³ Art IX, Zuidpoolverdrag

partijen bij het verdrag. Artikel IX definieert de ATCP's. Dit zijn de twaalf staten die het Zuidpoolverdrag oorspronkelijk hebben onderhandeld en de staten die achteraf tot het Zuidpoolverdrag zijn toegetreden en voldoen aan de in art IX gestelde vereisten, met name voldoende activiteiten ontplooiën in Antarctica.

Oorspronkelijk konden enkel de ATCP's deelnemen aan de ATCM. Het gesloten karakter van de ATCM riep weerstand op bij de ontwikkelingslanden. Maleisië bracht deze zaak bij de VN.⁴⁴ Binnen de VN werden resoluties aangenomen die de ATCM verplicht informatie over te dragen aan de VN. Sinds 1983 mogen niet consultatieve partijen ook deelnemen aan ATCM maar ze hebben geen stem in de besluitvorming.

Deze vergaderingen kunnen worden gezien als een gezamenlijk handelen van de partijen als de Consultatieve vergadering.⁴⁵ Een belangrijke kritiek van de ontwikkelingslanden op het ATS bestaat hieruit dat slechts een beperkt aantal landen Antarctica onder hun hoede hebben. De ontwikkelingslanden waren vooral ongerust dat het ATS voor de verdragspartijen een middel was om de natuurlijke rijkdommen van Antarctica voor te behouden aan de verdragspartijen. Deze kritiek kwam te vervallen met de aanname van het protocol van Madrid dat de ontginning van Antarctica (tijdelijk) verbiedt.⁴⁶ Het ATS telt 46 leden waarvan 28 consultatieve partijen⁴⁷ en 18 niet consultatieve partijen⁴⁸. Het merendeel van de consultatieve partijen zijn ontwikkelde landen.⁴⁹

Door de ATCM XXVII werd het Antarctic Treaty Secretariat⁵⁰ opgericht. Het secretariaat heeft zijn zetel te Buenos Aires in Argentinië. Hun belangrijkste taken omvatten het ondersteunen van de ATCM en het publiceren van het eindrapport, het vereenvoudigen van het door het verdrag opgelegde

---

⁴⁴ J., FRAKES, "The common heritage of mankind principle and the deep seabed, outer space, and Antarctica: Will developed en developing countries reach a compromise?", *Wisconsin International law journal* 2003, 429; E., GUNTRIP, "The common heritage of mankind: an adequate regime for managing the deep sea bed?" *Melbourne Journal of international law* 2003, 398.

⁴⁵ F., FRANCONI en T., SCOVAZZI, *International law for Antarctica*, The Hague : Kluwer law international, 1996, 33.

⁴⁶ Cfr. infra

⁴⁷ De twaalf originele verdragspartijen: Argentinië, Australië, België, Chili, Frankrijk, Japan, Nieuw Zeeland, Noorwegen, Rusland, Zuid Afrika, Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten en 16 landen die later toetreden die hun belang in Antarctica erkend zagen door de originele verdragspartijen: Brazilië, Bulgarije, China, Ecuador, Finland, Duitsland, Italië, Zuid Korea, Nederland, Peru, Polen, Spanje, Zweden, Oekraïne en Uruguay.

⁴⁸ Oostenrijk, Wit Rusland, Canada, Colombia, Cuba, Tsjechië, Denemarken, Estland, Griekenland, Guatemala, Hongarije, India, Noord Korea, Papoea-Nieuw-Guinea, Roemenië, Slowakije, Zwitserland, Turkije en Venezuela

⁴⁹ J., FRAKES, "The common heritage of mankind principle and the deep seabed, outer space, and Antarctica: Will developed en developing countries reach a compromise?", *Wisconsin International law journal* 2003, 431.

⁵⁰ www.ats.aq

informatieoverdracht tussen de verdragsluitende partijen en het verstrekken van informatie over het ATS.

De diepzeebodem wordt beheerd door de International Seabed Organization (ISA). Krachtens artikel 158 Zeerechtverdrag⁵¹ bestaat het ISA uit drie hoofdorganen: een vergadering een raad en een secretariaat.

De vergadering bestaat uit alle leden van de ISA. De vergadering is het hoogste orgaan van de ISA. Ze komt minstens jaarlijks bij elkaar en heeft de bevoegdheid om het algemene beleid van de autoriteit te bepalen.

De raad is het uitvoerende orgaan van de ISA bestaande uit 36 leden als volgt gekozen door de vergadering:

- 4 leden uit die verdragsstaten die gedurende de laatste 5 jaar meer dan 2% in waardetermen van het wereldverbruik of van de wereldinvoer van grondstoffensoorten uit de diepzeemijnbouw vertegenwoordigen. Hieronder in elk geval de staat met het grootste BNP uit Oost-Europa alsmede de staat met het grootste BNP op wereldvlak voorzover deze staten in deze groep wensen vertegenwoordigd te zijn (deze bepaling garandeert de Verenigde Staten en Rusland een quasi permanente zetel in de Raad.
- 4 leden uit de 8 verdragsstaten met de grootste investeringen in de voorbereiding en de verwezenlijking van diepzeemijnbouwactiviteiten.
- 4 leden uit de verdragsstaten die de belangrijkste netuitvoerders zijn van grondstoffen die op de diepzeebodem worden gewonnen, waaronder minstens 2 ontwikkelingslanden.
- 6 leden uit de ontwikkelingslanden met speciale belangen, zoals een grote bevolking, door land omsloten of geografisch benadeeld zijn, invoerder van diepzeebodemgrondstoffen, potentieel producent van deze grondstoffen zijn of behoren tot de minst ontwikkelde landen.
- 18 landen, gekozen op grond van een billijke geografische spreiding.

De ontwikkelde landen vertonen weerstand tegen de stemmingsprocedures die, gestoeld op het principe 1 land 1 stem, volgens hen te veel macht geeft aan de ontwikkelingslanden. Daarom wordt met het Implementatieovereenkomst de stemmingsprocedure binnen de Raad herzien op een manier dat een beperkte groep van 3 geïndustrialiseerde staten de facto de besluitvorming kunnen blokkeren.

---

⁵¹ Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee, opgemaakt te Montego Bay op 10 december 1982, inst. Wet van 18 juni 1998, (B.S.16 september 1999) berkr. 13 november 1998, iiwt 16 november 1994, iwtb 13 december 1998. verder aangeduid als het Zeerechtverdrag

Ook het Maanverdrag voorziet in de oprichting van een internationaal orgaan ter exploitatie van de natuurlijke rijkdommen van de maan.⁵² De oprichting van het orgaan wordt uitgesteld tot de exploitatie praktisch uitvoerbaar wordt. Er kan worden geargumenteed dat het uitstellen van het oprichten van een internationaal regime tot exploitatie mogelijk wordt de exploitatie afremt. Niemand zal geïnteresseerd zijn te investeren zolang men onzeker is over de status van zijn investering en zolang er niet wordt geïnvesteerd zal de exploitatie ook niet dichterbij komen. Het nu reeds oprichten van een internationaal orgaan zou deze kringredenering doorbreken en exploitatie van de maan dichterbij brengen.⁵³

1.5.3. *Exploitatie en verdeling van de opbrengsten*

De exploitatie van de zeebodem werd door het Zeerechtverdrag geregeld in deel XI. De industrielanden hadden vele bezwaren tegen deel XI van het Zeerechtverdrag en stonden dan ook weigerachtig om het te ratificeren. De belangrijkste bezwaren van de industrielanden waren: het opzet van de onderneming, de kosten voor de verdragspartijen, de technologietransfers en de productiebeperkingen.

In 1994 was het verdrag nog steeds niet in werking getreden omdat er niet voldoende ratificaties waren. Om hieraan te verhelpen werd op initiatief van de secretaris generaal van de Verenigde Naties de Overeenkomst betreffende de uitvoering van deel XI van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee⁵⁴ aangenomen. De Implementatieovereenkomst werkt drastisch in op Deel XI van het Zeerechtverdrag en probeert om aan de bezwaren van de industrielanden tegemoet te komen. Deze overeenkomst is een uitzonderlijk geval binnen het internationale recht. Het Zeerechtverdrag wordt gewijzigd door een nieuw verdrag (de Implementatieovereenkomst) afgesloten tussen staten die (nog) geen partij waren bij het zeeverdrag.⁵⁵ Art. 2 van de Implementatieovereenkomst bepaalt dat in geval van conflict de overeenkomst voorrang heeft op deel XI van het Zeerechtverdrag. Men wijzigt een verdrag zonder men reeds partij is bij dat verdrag. Enkele maanden na de overeenkomst telt het Zeerechtverdrag voldoende ratificaties om in werking te treden, de Implementatieovereenkomst bleek dus de geknipte oplossing om de industrielanden over de streep te trekken.

---

⁵² Art 11 Maanverdrag

⁵³ B. M., HOFFSTADT, "Moving the heavens: Lunar mining and the "Common heritage of mankind" in the moon treaty", *UCLA Law review* 1994, 591.

⁵⁴ Overeenkomst betreffende de uitvoering van deel XI van het Verdrag van de Vereingde Naties inzake het recht van de zee van 10 december 1982, gedaan te New York op 28 juli 1994, inst. Wet 18 juni 1998, (B.S.16 september 1999) berkr. 13 november 1998, iwt 28 juli 1996, iwtb 13 december 1998, UNTS nr. 31364. Verder de Implementatieovereenkomst

⁵⁵ M., BOSSUYT, en J., WOUTERS, *Grondlijnen van internationaal recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 370.

In de oorspronkelijke en door de Implementatieovereenkomst buiten werking gestelde regeling speelde De Onderneming een centrale rol.⁵⁶ De Onderneming was opgevat als het werkende orgaan van de Autoriteit dat actief de diepzeemijnbouw beoefent, de ontgonnen grondstoffen vervoert, bewerkt en behandelt. Via de Onderneming verkrijgen de landen van de derde wereld de benodigde financiële mogelijkheden en technologie om zelf aan diepzeemijnbouw te kunnen deelnemen. De Onderneming is een autonoom orgaan dat werkt op grond van commerciële principes. Het startkapitaal van de Onderneming wordt verschaft door de staten die het Zeerechtverdrag ratificeren. De Onderneming wordt voor een tijdsspanne van 10 jaar van betaling aan de Autoriteit noodzakelijk voor het verkrijgen van een mijnbouwvergunning.⁵⁷

Het systeem van de exploitatie van de diepzeebodem is een kernpunt van het rechtsregime van de diepzeebodem. De diepzeebodem is vatbaar voor commerciële ontginning en deze ontginning gebeurt onder gezag van the International Seabed Authority^{58 59}.

Centraal staat het systeem van de parallelle toegang. Diepzeemijnbouw mag worden uitgevoerd door:

- de onderneming
- door verdragstaten staatsondernemingen en natuurlijke en rechtspersonen die de nationaliteit van een verdragstaat bezitten of aan de effectieve controle van een verdragstaat zijn onderworpen, hier kan de ontginning enkel gebeuren in samenwerking met de ISA.⁶⁰ Het systeem van de parallelle toegang komt erop neer dat bij aanvragen van andere entiteiten dan de onderneming de onderneming een uitsluitend exploitatierecht krijgt op de helft van het gebied waarop de aanvraag betrekking heeft. Elke aanvraag moet een gebied omvatten dat voldoende groot is om twee mijnbouwoperaties toe te staan. Dat gebied wordt dan verdeeld in twee delen van vergelijkbare commerciële waarde. De autoriteit heeft dan de keuze om een deel te kiezen dat het voorbehouden deel voor exploitatie door de onderneming zal zijn. Die helft kan door de onderneming zelf worden ontgonnen eventueel in samenwerking met andere entiteiten. Indien de onderneming van de exploitatie afziet kunnen enkel de ontwikkelingslanden en entiteiten die aan hun effectieve controle zijn onderworpen een aanvraag tot ontginning van dat gebied indienen.⁶¹ Om de onderneming voldoende technologisch kennis te verschaffen om haar mijnbouwactiviteiten te ontplooiën werden andere exploitanten verplicht hun

---

⁵⁶ Art. 170 Zeeverdrag

⁵⁷ E., SOMERS, *Inleiding tot het internationaal zeerecht*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 2004, 202.

⁵⁸ Art. 157 Zeerechtverdrag

⁵⁹ www.isa.org.jm

⁶⁰ Art. 153 Zeerechtverdrag

⁶¹ E., SOMERS, *Inleiding tot het internationaal zeerecht*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 2004, 203.

technologische kennis over te dragen aan de onderneming voor een periode van 10 jaar te rekenen vanaf het jaar de onderneming met commerciële productie is begonnen. Deze verplichting bestaat ook tegenover de ontwikkelingslanden die in de plaats van de onderneming een voorbehouden gebied willen exploiteren. De overdracht van kennis is slechts verplicht indien de onderneming deze kennis niet kan verwerven op de vrije markt.⁶²

Bij aanvraag van een exploitatie moet \$500000 worden betaald aan de autoriteit. Na het sluiten van het contract dient er jaarlijks \$ 1miljoen te worden betaald en een heffing op de productie.⁶³

Met de invoering van de Implementatieovereenkomst wordt de oprichting van de onderneming afhankelijk gesteld van een evolutionary approach, er worden slechts instellingen opgericht waaraan er volgens de stand van zaken effectief behoefte aan is. De bevoegdheden van de onderneming zullen eerst door het Secretariaat worden uitgeoefend totdat de Onderneming zelfstandig kan werken. Inzake de overdracht van technologische kennis bepaalt het Implementatieovereenkomst dat artikel 5 van annex III van het Zeerechtverdrag van 1982 niet van toepassing zal zijn. Dit betekent dat van enige verplichting tot overdracht van technologische kennis in hoofde van de consortia of geïndustrialiseerde staten geen sprake meer is.⁶⁴

Tenslotte worden de productiebeperkingen afgeschaft. De gedetailleerde bepalingen over het productiebeleid in het Zeerechtverdrag, o.a artikel 151, dat voorziet in productiebeperkingen en limieten wordt door het Implementatieovereenkomst opzij geschoven. Diepzeemijnbouw dient te gebeuren in overeenstemming met gezonde commerciële principes en met toepassing van de GATT bepalingen.

Artikel 140 Zeerechtverdrag stipuleert dat de ontginning van “het gebied” moet worden verricht in het belang van de gehele mensheid met bijzondere aandacht voor ontwikkelingslanden. De autoriteit dient te voorzien in een billijke verdeling van de opbrengsten. Het Zeerechtverdrag bepaalt niet verder hoe deze verdeling dient te gebeuren. Voor de ontwikkelingslanden die nadelige gevolgen voor hun inkomsten ondervinden als gevolg van een prijsverlaging door ontginning van die delfstof in het gebied wordt een speciaal compensatiestelsel ontworpen. De Implementatieovereenkomst richt een fonds op voor economische bijstand aan de ontwikkelingslanden die als landproducent van grondstoffen nadelige gevolgen ondervinden van de diepzeemijnbouw.

---

⁶² E., SOMERS, *Inleiding tot het internationaal zeerecht*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 2004, 203.

⁶³ E., SOMERS, *Inleiding tot het internationaal zeerecht*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 2004, 203.

⁶⁴ E., SOMERS, *Inleiding tot het internationaal zeerecht*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 2004, 215.

Bepalingen over de exploitatie van de grondstoffen op en rond Antarctica werden niet opgenomen in het oorspronkelijke verdrag. Ten tijde van onderhandelen was het nog niet mogelijk om tot ontginning over te gaan. Dit veranderde in de jaren 70 toen na wetenschappelijk onderzoek minerale reserves werden ontdekt en de noodzaak tot een mijnregime de kop opstak.⁶⁵ Eerst werd er in 1977 een moratorium opgelegd; alle ontginning werd verboden tot er een juridisch kader was onderhandeld binnen de ATCM. In 1988 werd er binnen de ATCM overeenkomst bereikt over de Convention on Regulation of Antarctic Mineral Resource Activities (CRAMRA). CRAMRA maakt het mogelijk om mineralen te ontginnen onder de voorwaarde van een minimale impact op het antarctische milieu. Frankrijk en Australië weigerden echter de overeenkomst te ondertekenen waardoor de inwerkingtreding op de lange baan werd geschoven. Het spoor van de CRAMRA werd uiteindelijk verlaten toen het Protocol inzake milieubescherming bij het Verdrag inzake Antarctica⁶⁶ werd aangenomen. Dit protocol verbiedt de ontginning van de natuurlijke rijkdommen in Antarctica. Er wordt enkel een uitzondering gemaakt voor wetenschappelijk onderzoek. Het commercieel ontginnen van Antarctica is minstens de volgende 50 jaar niet meer aan de orde. Tot 2048 kan het protocol enkel worden geamendeerd bij unanimitieit van de ACTP's. Het verbod op minerale ontginning kan enkel worden opgeheven als er een bindend regime met betrekking tot de ontginning in werking is getreden.⁶⁷

Het Maanverdrag bepaalt dat de ontginning van de natuurlijke grondstoffen van de maan is toegestaan.⁶⁸ Het Maanverdrag gaat ook in op de verdeling van de opbrengst van exploitatie. Verdeling dient op billijke wijze te gebeuren tussen de landen partij bij het Maanverdrag waarbij in het bijzonder moet worden rekening gehouden met de belangen en behoeften van de ontwikkelingslanden en de inspanningen geleverd door de landen die direct of indirect hebben bijgedragen tot het onderzoek van de maan.⁶⁹

De verdeling van de opbrengsten uit exploitatie is ongetwijfeld het heikele punt van het concept Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid. De ontwikkelingslanden benadrukken sterk het verdelen van de opbrengsten uit exploitatie omdat door hun technologische en economische achterstand dit de enige manier is om mee te genieten van de voordelen van ontginning. De ontwikkelde landen zijn sterk gekant tegen verdeling van de opbrengsten,

---

⁶⁵ D. R., ROTHWELL, *The polar regions and the development of international law*, Cambridge, Cambridge University press, 1996, XXXI, 498 p.

⁶⁶ Protocol inzake milieubescherming bij het Verdrag inzake Antarctica, opgemaakt te Madrid op 4 oktober 1991, inst. Wet 19 mei 1995 (B.S. 1 mei 1997), bekr. 26 april 1996, iwt en iwtb 14 januari 1998.

⁶⁷ Art. 25.5 Protocol inzake milieubescherming bij het Verdrag inzake Antarctica, opgemaakt te Madrid op 4 oktober 1991, inst. Wet 19 mei 1995 (B.S. 1 mei 1997), bekr. 26 april 1996, iwt en iwtb 14 januari 1998.

⁶⁸ Art. 11.5 Maanverdrag

⁶⁹ Art 11 d Maanverdrag

omdat dit lijnrecht ingaat tegen de kapitalistische principes waarop zij zijn gegrondvest.

1.5.4. Vreedzaam gebruik en verbod van nucleaire wapens

Art. I Zuidpoolverdrag bepaalt dat enkel vreedzame activiteiten zijn toegelaten. Verboden daarentegen zijn het aanleggen van bases, bouwen van versterkingen, manoeuvres en proefnemingen met om het even welke wapens. Het gebruik van militair personeel of materieel is toegestaan voor zover dit gebeurt met een vreedzaam doel of in het kader van wetenschappelijk onderzoek. Ongeveer analoog bepaalt het Maanverdrag dat de maan enkel kan worden gebruikt voor vreedzame doeleinden. Elke dreiging met gebruik van geweld of enige andere daad of dreiging daarmee op de maan is verboden. Het is ook verboden om de maan te gebruiken bij het plegen of het dreigen met geweld. Kernwapens of massavernietigingswapens mogen niet in een baan om de maan op de maan of in de ondergrond van de maan worden geplaatst. Op de maan mogen geen militaire bases, installaties of versterkingen worden opgeworpen en ook het houden van manoeuvres is verboden. Militair personeel en materieel kan wel worden ingezet voor wetenschappelijk onderzoek of een vreedzaam doel.

Voor de diepzeebodem zijn van belang art. 141 Zeerechtverdrag dat bepaalt dat de zeebodem enkel kan worden gebruikt voor vreedzame doeleinden door alle staten. Art. 1 Emplacement Treaty⁷⁰ verbiedt tevens het plaatsen van massavernietigingswapens en nucleaire wapens en de bijbehorende installaties (onder andere voor lancering en opslag van deze wapens)

De bepalingen in het Maanverdrag en het ATS gaan verder dan de bepalingen met betrekking tot de diepzeebodem. Het Maanverdrag en ATS verbieden militaire manoeuvres en het bouwen van militaire nederzettingen. Het Maanverdrag verbiedt zelfs militaire toepassingen in haar aangrenzend gebied. Het aangrenzende gebied van de zeebodem is de zee die onder het regime van de vrijheid van de hoge zee valt. Hier kan de verklaring liggen waarom er op en rond de zeebodem meer militaire activiteiten zijn toegestaan.⁷¹

1.5.5. Wetenschappelijk onderzoek

Op dit vlak komen de bepalingen in de relevante verdragen grotendeels overeen. De vrijheid van het wetenschappelijk onderzoek wordt vooropgesteld

---

⁷⁰ Verdrag tot verbod van plaatsing van kernwapens en andere wapens voor massale vernietiging op de zeebedding en de oceaanbodem en in de ondergrond ervan, opgemaakt te Londen, Moskou en Washington op 11 februari 1971, inst. Wet 18 augustus 1972 (B.S. 13 september 1973) berk. 20 november 1972, iwtb 18 mei 1972, iwtb 20 november 1972, UNTS nr. 13678.

⁷¹ E., GUNTRIP, "The common heritage of mankind: an adequate regime for managing the deep sea bed?" *Melbourne Journal of international law* 2003, 376-405.

en de resultaten van het onderzoek dienen vrij te worden gegeven. De nadruk ligt hier sterk op internationale samenwerking.⁷²

2. AFDWINGBAARHEID TEN AANZIEN VAN NIET VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN

De bepalingen in de betrokken verdragen leggen heel wat verplichtingen op aan de verdragssluitende staten. De vraag is in welke mate deze verplichtingen doorwerken tegenover niet-verdragssluitende partijen. Er kunnen verschillende hypothesen worden gemaakt. Ten eerste zet Artikel 34 Weens Verdragenverdrag⁷³ het principe uiteen dat derde staten niet gebonden zijn door een verdrag waarbij ze geen partij zijn. De uitzondering in artikel 35/36 bepaalt dat staten wel kunnen gebonden zijn als het verdrag dit uitdrukkelijk bepaalt en de derde staat expliciet heeft toegestemd. Volgens het verdragsrecht is er dus geen doorwerking ten aanzien van niet contracterende partijen.

Het tweede argument voor de doorwerking van deze verdragen is dat ze deel zijn geworden van internationaal gewoonterecht. Om deel uit te maken van het internationale gewoonterecht dient er een standvastige statenpraktijk te zijn en de opinio juris. Noch het Maanverdrag noch het Zuidpoolverdrag lijken het gevolg van een standvastige statenpraktijk. Hier kan worden verwezen naar de beperkte ratificaties van het Maanverdrag en het Zuidpoolverdrag en de bestaande controverse in het internationale recht over de impact van de bepalingen van het Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid opgenomen in die verdragen. Het Zeeverdrag is een codificatie van het gewoonterecht van de zee, maar het regime met betrekking tot de diepzeebodem kan niet worden aangemerkt als internationaal gewoonterecht gezien de verschillende opvattingen hierover tussen de ontwikkelde en ontwikkelingslanden.⁷⁴

Verder is de vraag of deze verdragen een objectief regime in het leven roepen. Het objectief regime wordt in de Commissie voor Internationaal recht behandeld die de tekst voor het Weens Verdragenverdrag⁷⁵ voorbereidde. In het voorstel van 1964 was een ontwerpartikel 63 opgenomen dat handelt over de objectieve regimes. Ontwerpartikel 63 lid 1 en 2⁷⁶ karakteriseren een objectief regime als:

1. A treaty establishes an objective régime when it appears from its terms and from the circumstances of its conclusion that the intention of the parties is to create in the general interest general obligations and rights relating

---

⁷² Art. 143 Zeerechtverdrag; Art. 4 Maanverdrag en Art I en II Zuidpoolverdrag

⁷³ Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht opgemaakt te Wenen op 23 mei 1969 inst Wet 10 juni 1992, (B.S. 25 december 1993).

⁷⁴ Cfr supra

⁷⁵ Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht opgemaakt te Wenen op 23 mei 1969 inst Wet 10 juni 1992, (B.S. 25 december 1993).

⁷⁶ Yearbook of the International Law Commission, 1964/II, 26-27.

to a particular region, State, territory, locality, river, waterway, or to a particular area of sea, sea-bed, or air-space; provided that the parties include among their number any State having territorial competence with reference to the subject-matter of the treaty, or that any such State has consented to the provision in question.

2. (a) A State not a party to the treaty, which expressly or impliedly consents to the creation or to the application of an objective régime, shall be considered to have accepted it.

(b) A State not a party to the treaty, which does not protest against or otherwise manifest its opposition to the régime within a period of X years of the registration of the treaty with the Secretary-General of the United Nations, shall be considered to have impliedly accepted the régime.

Na het debat in de Commissie werd het ontwerpartikel evenwel niet weerhouden.

Aan de hand van het ontwerpartikel kunnen drie voorwaarden voor een objectief regime worden afgeleid:

- een regime in het algemeen belang
- verdragsluitende staten moeten zich kunnen beroepen op territoriale competentie
- aanvaarding door derde partijen

Als een regime in het algemeen belang kan worden beschouwd een regime waar de verdragsluitende partijen niet meer belang bij hebben dan de niet verdragsluitende partijen. Zowel het Zeerechtverdrag als het Maanverdrag stellen het algemeen belang van de mensheid in het geheel voorop. Er kan worden aangenomen dat de bepalingen in het algemeen belang zijn. Het Zuidpoolverdrag werd ook gesloten met het oog op het algemeen belang en voornamelijk de bevordering van het wetenschappelijk onderzoek en de internationale samenwerking op de zuidpool.⁷⁷

De territoriale competentie van de verdragsluitende partijen van het Zuidpoolverdrag kan worden aanvaard. Alle landen die soevereiniteitsclaims hadden gevestigd op de zuidpool hebben mee het oorspronkelijke Zuidpoolverdrag onderhandeld. De territoriale competentie van de verdragsluitende partijen van het Zeerechtverdrag en het Maanverdrag kan worden betwist, de territoriale competentie op de maan en de zeebodem kan niet worden bepaald. Hier willen de toepasselijke regimes net aan verhelpen.

Volgens het ontwerpartikel dienen derde partijen blij van aanvaarding van het regime tonen. Deze aanvaarding kan impliciet zijn door het niet (uitdrukkelijk) afwijzen van het regime. Deze voorwaarde lijkt moeilijk toepasbaar gezien ze rechtstreeks ingaat tegen art. 34-36 Weens Verdragenverdrag.⁷⁸

---

⁷⁷ Cfr supra

⁷⁸ Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht opgemaakt te Wenen op 23 mei 1969 inst Wet 10 juni 1992, (B.S. 25 december 1993).

Zowel Maanverdrag, Zeerechtverdrag als Zuidpoolverdrag kunnen niet als objectieve regimes worden beschouwd mede door de rechtsonzekerheid die er om het bestaan van objectieve regimes bestaat.

Als voorbeeld van een objectief regime kan het Handvest van de Verenigde Naties worden aangehaald waarin in art 2 punt 6 de verplichting oplegt aan derde partijen om zich conform het handvest te gedragen. Een vergelijkbare bepaling is opgenomen in artikel 10 van het Zuidpoolverdrag dat de verdragsluitende partijen verplicht gepaste en met het handvest van de Verenigde Naties verenigbare maatregelen te nemen tegen derde partijen die in strijd met het Zuidpoolverdrag handelen. Dit is echter op zich niet voldoende om een objectief regime in het leven te roepen. Ook het precedent met betrekking tot het handvest van de Verenigde Naties heeft niet voldoende overtuigingskracht. Het handvest in tegenstelling tot het Zuidpoolverdrag is internationaal quasi algemeen aanvaard.

Ten slotte kan nog de verplichting tot samenwerken tussen staten worden vermeld. Deze verplichting is geen internationaal gewoonterecht maar kan ertoe leiden dat derde staten die activiteiten op de maan, Antarctica of de diepzeebodem plannen eerst toetreden tot de relevante verdragen alvorens tot actie over te gaan.

3. ENKELE PRAKTISCHE TOEPASSINGEN

3.1. TOERISTEN OP ANTARCTICA

Door de sterke natuurlijke omstandigheden, o.a. extreme kou, was reizen naar Antarctica lang voorbehouden aan ontdekkers en avonturiers. In 1969 kwam hier verandering in met het eerste toeristische expeditie met het schip, de Lindbald Explorer, naar een gelijknamige Zweed. De meeste toeristen bezoeken Antarctica per boot. De belangrijkste activiteiten bestaan uit *small-boatcruising* (het uitzetten van een kleinere boot aan het cruiseschip) en kortere bezoeken aan land. In mindere mate wordt er ook gekajakt, geskied, gesnowboard en aan bergbeklimmen gedaan. De meest bezochte plaats is het Antarctisch schiereiland omwille van het iets warmere klimaat en de geografische nabijheid van het Zuid-Amerikaanse continent. Antarctica kan ook worden bezocht vanuit de lucht. Sinds 1950 waren er commerciële vluchten over het Antarctisch schiereiland en later ook over de zuidpool. Deze vluchten werden op regelmatige basis uitgevoerd tot in 1979 toen een vlucht door slechte zichtbaarheid tegen Mount Erebus vloog. De 257 inzittenden kwamen om. Commerciële vluchten werden hernomen in 1994. Op dit ogenblik overstijgt het aantal toeristen het aantal wetenschappers op Antarctica. In het seizoen 2005-2006 bezochten 29823 toeristen Antarctica.⁷⁹ Op te merken valt wel dat toeristen minder lang aan land blijven dan

---

⁷⁹ www.iaato.org

wetenschappers. Toeristische bezoeken zijn meestal kort, maar wel geconcentreerd op bepaalde veelbezochte plaatsen en kunnen hierdoor aanzienlijke schade toebrengen aan de fauna en flora. Het achterlaten van afval door de toeristen en onaangekondigde bezoeken aan wetenschappelijke bases vormen ook een toenemend probleem. Om het hoofd te bieden aan de nadelige gevolgen van het toerisme vaardigt de ATCM regelgeving uit. De belangrijkste instrumenten zijn de tourism guidelines aangenomen in 1994 door de ATCM in aanbeveling XVIII. Deze richtlijnen werden in 2004 aangevuld met richtlijnen met betrekking tot noodplannen, *search and rescue* en veiligheid. De meeste toeroperators die activiteiten op Antarctica ontplooien zijn aangesloten bij de International Antarctic Tour Operators (IAATO). De IAATO is ook lid van de ATCM als *expert organisation*.

3.2. LAND KOPEN OP DE MAAN

Wie er ooit van gedroomd heeft een stuk land te verwerven op de maan kan nu zijn slag slaan. De website www.lunarembassy.com biedt stukken grond aan op de maan van ongeveer 4000 m² voor een prijs van 19,99 dollar (maantaks en verzendingskosten niet inbegrepen). Voor dit geld krijgt men een eigendomsakte, een maankaart en de grondwet van de maan toegestuurd. De goede ligging van de eigendom wordt verzekerd, elk stuk wordt beweerd een geprivilegieerd uitzicht op de aarde te bieden. Voor wie de maan niet ver genoeg vindt, is er de mogelijkheid om tegen dezelfde prijs grond te verwerven op Mars en Venus. Tot nu toe bezitten 2.524.728 personen een stuk van de maan, waaronder twee Amerikaanse ex-presidenten en meer dan twintig leden van de NASA. Om de laatste twijfel weg te nemen bij potentiële nieuwe kopers bevat de site een uitgebreide vraag- en antwoordsectie waar de legaliteit van de transactie wordt gepromoot. De grond ligt bij de eigendomsclaim die door Dennis Hope werd ingediend bij de San Francisco county offices op 22 november 1980. Een kopie van deze claim werd naar de Verenigde Naties en de Sovjetunie gestuurd. Met deze claim eist Dennis Hope het exclusieve eigendomsrecht op van alle hemellichamen in ons zonnestelsel, uitgezonderd de zon en de aarde. Deze claim is het belangrijkste argument van M. Hope waarop hij zich baseert om de maan verder te verkopen. Het ruimteverdrag verbood reeds in 1967 het toe-eigenen van de kosmische ruimte en de hemellichamen. Dennis Hope beroept zich op het feit dat het ruimteverdrag de toe-eigening enkel verbiedt door staten en overheden, maar niet voor private ondernemingen. Op hun website wijst hij er expliciet op dat www.lunarambassy.com geen overheidsorgaan is. Ze achten zich ook niet gebonden door het Maanverdrag dat de toe-eigening door private ondernemingen expliciet verbiedt omdat het Maanverdrag niet door de Verenigde Staten werd geratificeerd. De argumenten van M. Hope berusten echter op juridisch drijfzand. Om eigendom te kunnen claimen is er een staat nodig die deze claim erkent. Dit wordt impliciet aanvaard door Hope, door het feit dat hij zijn claim laat registreren bij de San Francisco county offices. Amerika kan deze claim niet erkennen omdat het als partij bij het

ruimteverdrag erkent dat nationale soevereiniteit in de ruimte uitgesloten is. De jurisdictie van de V.S. kan zich niet uitstrekken tot op de maan waardoor de claim van Hope waardeloos is. Hope houdt echter voet bij stuk en trekt op zijn website van leer tegen andere sites die maaneigendom verkopen. Hope heeft processen gevoerd en gewonnen tegen concurrerende websites. De rechtbanken baseren hun veroordelingen op grond van het schenden van het copyright door de concurrerende sites maar erkennen zijn eigendomsrecht niet.

4. CONCLUSIE

Het concept Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid is een controversieel begrip binnen het internationale recht. Over de 5 bestanddelen: geen toe-eigenen door staten mogelijk, beheer en exploitatie onder het gezag van een (op te richten) internationaal orgaan, verdeling van de opbrengsten uit exploitatie van de grondstoffen, het vreedzaam gebruik en vrij wetenschappelijk onderzoek is binnen de internationale gemeenschap heel wat discussie. Het vreedzaam gebruik en de vrijheid van wetenschappelijk onderzoek worden algemeen aanvaard. Over het uitsluiten van de nationale soevereiniteit is men ook tot een consensus gekomen. De exploitatie en het beheer onder het gezag van een internationaal orgaan roept meer weerstand op voornamelijk van de ontwikkelde landen die tegen het principe 1 staat 1 stem gekant zijn. Ze vrezen zo in de minderheid te worden gesteld door de ontwikkelingslanden. De ontwikkelde landen verkiezen de selectieve benadering van het ATS⁸⁰ en het Zeerechtverdrag zoals gewijzigd door de Implementatieovereenkomst⁸¹. De ontwikkelingslanden dringen aan op een 1staat 1 stem principe gespiegeld aan de Verenigde Naties.

Het grootste struikelpunt blijft de verdeling van de opbrengsten uit de exploitatie van de grondstoffen. De ontwikkelingslanden dringen aan op de verdeling van de opbrengsten omdat ze de economische en technologische middelen ontberen om zelf tot ontginning over te gaan. De ontwikkelingslanden zijn gekant tegen de verdeling van de opbrengsten en zien de exploitatie het liefst gebeuren conform de kapitalistische principes. De meest uitgebreide regeling met betrekking tot verdeling van de opbrengsten uit exploitatie was opgenomen in deel XI van het Zeerechtverdrag. Door de Implementatieovereenkomst wordt de regeling met betrekking tot de verdeling van opbrengsten voor een belangrijk deel buiten werking gesteld en geeft de voorkeur aan een ontginning overeenkomstig commerciële principes. Het concept Gemeenschappelijk Erfgoed van de mens loopt door de Implementatieovereenkomst aanzienlijke averij op. De ontwikkelde landen en hun kapitalistisch principes lijken hier hun slag thuis te halen hoewel het spel

---

⁸⁰ Waarbij slechts bepaalde landen worden toegelaten tot de besluitvorming, cfr supra

⁸¹ O.a. met betrekking tot de stemmingsprocedure binnen de raad van de ISA

niet helemaal eerlijk werd gespeeld.⁸² Het probleem van de verdeling van de opbrengsten binnen het Zuidpoolverdrag werd uit de weg gegaan door vanuit ecologisch oogpunt een verbod op de exploitatie van de antarctische grondstoffen op te leggen. De kansen van het concept Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid liggen nu bij het Maanverdrag. Gelet op zijn zeer beperkte internationale impact⁸³ lijkt er nood aan een implementatieovereenkomst⁸⁴ om het beperkt aantal ratificaties te verhogen en de grote ruimtevaartlanden over de streep te trekken. Ook een uitgebreid regime met betrekking tot de verdeling van de opbrengsten moet opnieuw worden onderhandeld. Hier ligt de kans om het Gemeenschappelijk Erfgoed van de Mensheid een nieuw elan te geven.

---

⁸² Cfr supra, de Implementatieovereenkomst werd aangenomen door landen die (nog) geen partij waren bij het Zeerechtverdrag.

⁸³ Cfr supra, het beperkt aantal ratificerende landen.

⁸⁴ Analoog aan het Zeerechtverdrag